

HÂZİM ÂTIF KUYUCAK: Para ve Banka, cilt I. Maarif Vekilliği Siyasal Bilgiler Okulu yayınlarından, No. 7. — İstanbul. (Maarif Matbaası), 1939.

Türkçede henüz geniş ve zengin bir ekonomi bibliyografyası mevcut değildir. Eldeki iktisat eserlerini de ekseriyetle son on beş sene içinde neşrolunmuş mahdut ders kitapları teşkil etmektedir. Bu ders kitaplarından büyük bir kısmı tercüme olmakla beraber yabancı dildeki asılları memleketimizin iktisadî durumu ve iktisat siyaseti gözönünde bulundurularak Türkiye'de kaleme alınmıştır.

Mevcut iktisat kitaplarımız kısmı âzâmı itibarile yüksek tedrisat müesseseleri tarafından ve Devlet tahsisat ile neşrolunmuştur. Bu sahada bilhassa İktisat ve Hukuk Fakültelerimizle, Siyasal Bilgiler Okulu ve Yüksek Ticaret ve İktisat Mektebinin şayanı takdir mesaisini zikretmek lâzımdır. İktisat ilmi tedrisat ile ancak tâli mahiyette meşgul olan yüksek tahsil müesseselerimiz bile bazan ekonomi eserleri neşriyatına iştirak etmektedirler. Bu meyanda Yüksek Mühendis Mektebi ile Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü aklımıza gelen ilk isimlerdir. Bundan başka Maarif Vekâleti Meslekî Tedrisat Umum Müdürlüğü de Ticaret Liselerinde okutulmak üzere iktisat ilminin bazı şubelerini alâkadar eden küçük ders kitapları bastırmaktadır.

İktisat ilminin ötedenberi en çok alâka uyandıran kısımlarından biri para mevzuudur. Türkçede bu sahada intişar etmiş eserler mevzuun ehemmiyet ile kat'iyen mütenasip olmayacak kadar azdır. Prof. *Hâzım Âtîf Kuyucak* «Para ve Banka» adlı eser ile bu boşluğun mühim bir kısmını doldurmaktadır. Eserin henüz birinci cildi çıkmıştır. Diğer ciltler de tamam olduğu vakit para ve kredi sahasında asrî teori ve tatbikatı havi ve memleketimizin hususî meselelerini de inceleyen bir eser kazanmış olacağız.

Prof., *meb'us Hâzım Âtîf*'m bahsettiğimiz eserinin bir hususiyeti de kitabın daha ziyade İngiliz ve bilhassa Amerikan kaynaklarına istinat etmesidir. Bu suretle ilmî neşriyatımızda son zamanlara kadar bir teamül halinde devam edegelen telif ve tercemelerde sırf Fransızca eserlere istinat etme gibi tek taraflı bir metod da terkedilmiş bulunmaktadır. Para ve Banka kitabının bir başka hususiyeti de he-

men her bahsin nihayetinde, tetkik edilen mevzu hakkında bilhassa sayanı dikkat görülen müelliflerden aynen veya hulâsaten bazı parçaların zikredilmiş olmasıdır. Gözetilen gaye talebenin muayyen bir mesele hakkında sahibi salâhiyet muhtelif müelliflerin düşüncelerile istinas peyda etmesidir.

Şimdi eserin muhtevasını biraz yakından tetkik ve tahlil edelim. Bay *Hâzım Âtıf*, eserin birinci cildini 32 fasla ayırmıştır. Birinci fasıl bir mukaddeme mahiyetindedir ve paranın cemiyet hayatındaki ehemmiyetine işaret etmektedir. Bu fasılda modern cemiyet hayatında paranın lâzımı gayri müfarik olduğu ve aranılan ilk vasfın parada müstekar kıymet olduğu tebarüz ettirilmekte, bilâhare kıymetleri doğru ölçmek, bütçe tanzim etmek ve uzun vadeli taahhütlere girişilebilmek için paraya ihtiyaç olduğu ileri sürülmektedir. Paranın iş bölümünün tekâmülünde gördüğü hizmetler de ayrıca bahis mevzuu olmaktadır. *Foster, Catching, Mc. Kenna* ve *Mitchell* gibi tanınmış Amerikan ve İngiliz ilim ve iş adamlarının bu mevzu dahilindeki mülahazaları faslın sonuna tercüme suretile ilâve olunmuştur. İkinci fasılda müellif iktisat ilminde bilhassa para sahasını alâkadar eden istilahlarla uğraşmakta ve para ve tedavüldeki para terimlerini tarife çalışmaktadır. Tedavüldeki para tarifinde Türkiye piyasasından alınan müşahhas misale de istinat edilmiştir. Üçüncü fasıl, her para kitabının başında tesadüfü tabii mahiyet alan para fonksiyonlarına tahsis edilmiştir. Burada paranın mübadele, kıymet ölçüsü, tediye mikyası, iddihar ve itibar karşılığı fonksiyonları birer birer mütalea olunmaktadır. Bu fasıl da *F. M. Taylor* ve *S. Jevons* gibi tanınmış müelliflerden alınan tip metinler takip etmektedir.

Dördüncü fasıl para tekâmül ve tarihçesine hasredilmiştir. Paranın menşei hakkındaki nazariyeler ve tekâmül safhaları bahis mevzuudur. Bu kısma *A. Smith* ve *Karl Menger*'in metinleri ilâve olunmuştur. Beşinci fasıl para olarak kabul edilecek vasıtada aranılması icap eden vasıfların tahliline tahsis edilmiş ve bu vasıflar madenî paralarla kâğıt para nezdinde tetkik ve mukayese olunmuştur. Müteakip fasılda devletin para sahasındaki mütezayit müdahalesini ele alan müellif arada bilhassa Gresham kanununun çok eski zamanlardanberi malûm olduğu hususuna mufassalan işaret etmektedir. Bu bahse «Nakit ve İtibarı Malî» müellifi merhum *Hasan Ferit*'ten başka *Stanley Jevons*'dan da metinler ilâve olunmuştur. Yedinci fasılda para sistemleri fevkalâde kısaltılmış bir surette zikrolunmuştur. Sekizinci fasıl, kredinin mahiyetine, nevilerine ve kredi, para ve servet arasındaki alâkaya tahsis olunmuştur. Bu kısma *Hawtrey* ve *Mc.*

Culloch'dan metinler alınmıştır. Müteakip fasılda para ve kredinin mübadelede birbirlerini ifna mı, yahut itmam mı ettikleri meselesinin bir bakımdan tahlili yapılmaktadır. Onuncu fasıl, para bahsinin en çetin mevzularından biri olan paranın kıymeti ve bu kıymeti ölçme meselelerine tahsis edilmiş ve faslın nihayetine Türkiye'de (para kıymeti ölçüsü) fiyat endeksleri tatbikatı eklenmiştir. On birinci fasılda para kıymeti nazariyeleri ve bilhassa *Fisher*'in riyazî bir şekilde ifade ettiği kemmiyet nazariyesi tahlil ve tenkid olunmaktadır. On ikinci, on üçüncü ve on dördüncü fasıllarda kıymetli madenlerden veya diğer bir veya müteaddit mallardan para mikyası yapılması düşüncesinin tasvirini görmekteyiz. On beşinci fasıl, 1914 Umumî Harbine kadar madenî para sistemlerinin geçirdiği tekâmül safhalarına işaret etmektedir. On altıncı fasıl, altın, gümüş ve çift maden sistemlerinin mahzur ve faydalarını tahlil etmekte ve bu sistemlerden hangisinin daha elverişli olduğunu mukayese yolile tebarüz ettirmektedir. Bu fasla altın ve gümüş istihsal istatistikleri ilâve edilmiştir. On yedinci ve on sekizinci fasıllar kâğıdın para sahasına girmesini, banknotu, bunun ödenme şekillerini ve nihayet ödenmiyen banknot yani tam kâğıt paranın hususiyetlerini, fayda ve mahzurlarını etraflı bir surette tetkik etmektedir. On dokuzuncu fasıl Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyetinde madenî para sistemini ve sikkeleleri tasvir etmektedir. Bu fasla İmparatorluk meskûkât kanunlarının metinleri ilâve olunmuştur.

Yirminci, yirmi birinci ve yirmi ikinci fasıllar yeni ve mühim bir mevzua: «kambiyo» ya tahsis olunmuştur. Bu fasıllarda klâsik altın rejiminin, kâğıt para rejiminin ve nihayet Harbi Umumî sonrası ortaya çıkan orijinal altın sistemlerinin kambiyo meseleleri kısa bir tarzda anlatılmaktadır. Yirmi üçüncü fasılda faiz nazariyeleri ve para hacmile faiz arasındaki rabıta ve alâka canlandırılmaktadır. Yirmi dördüncü fasılda Umumî Harpten evvelki kâğıt para hâdiseleri, yirmi beşinci ve yirmi altıncı fasıllarda da Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyetinde kâğıt para ve banknot rejimleri bütün tarihî safahatile izah olunmaktadır. Yirmi altıncı fasla ilâve olarak Osmanlı Bankasile yapılan bütün itilâflar mücmel metinler halinde kaydolunmuştur. Müteakip kısmı enflasyon ve tesirlerine tahsis eden müellif, bilâhare Umumî Harpten sonra para meselelerine tesir eden iktisadî ve siyasî hâdisatın en mühim noktalarını incelemektedir. Bu meyanda bilhassa Brüksel malî ve Ceneve iktisadî konferanslarına geniş yer verilmiştir. Son fasıllar Umumî Harpten itibaren İngiltere, Almanya, Fransa ve Türkiye'nin para tarihine tahsis edilmiştir. Son

fasla ilâve olarak halen mütedavil Cumhuriyet Merkez Bankası banknotları menşelerinden itibaren ele alınmış ve geçirdikleri bütün safahat bertafsil izah olunmuştur.

Kitabın mündericatinı karilerimize kısaca arzetmiş bulunuyoruz. Mukaddemede müellifin de zikrettiği gibi «Para ve Banka» eserinin tamamlanması için daha iki cildin intişarını beklemek lâzımdır. İkinci cilt «para ve kredi işlerinde bankaların rolleri» bahsini, üçüncü cilt de «kambiyo, beynelmilel tediyeye meseleleri ve döviz kontrolü» mevzularını tetkik edecektir.

Prof. Hâzım Âtıf, eserin ihzarında *Prof. Magee*'nin «Introduction to Money and Credit» adlı kitabını örnek ittihaz ettiğini beyan etmektedir. Bu kitap meğhulümüz olduğu için örnek eser hakkında tabii fikir dermeyan edemiyeceğiz. Para ve Banka kitabının birinci cildi esaslı para bahislerinin hemen hepsini ihtiva etmektedir. Yalnız fasılların sıralanmasına sırf pedagojik bakımdan itiraz olunabilir. Meselâ bazı kredi meseleleri (bilhassa sekizinci, dokuzuncu ve yirmi üçüncü fasıllar) para ve kambiyo bahisleri arasma sıkıştırılmıştır. Bundan başka para sistemleri bahsi de araya başka meseleler konulmak suretile parçalanmıştır. Para, kredi ve kambiyo meselelerinin bazan müstakil tetkik olunamayacak kadar mütetabi ve girift olduklarını derhal teslim etmekle beraber bilhassa ders kitaplarında, müşterek noktalara temas edilmek şartile, bunların mümkün mertebe ayrı bahislerde toplanması lüzumuna kaniiz.

Para ve Banka kitabının şayanı takdir bir hususiyeti tatbikat sahasına ait dokümantasyonu'nun, istatistiklerinin zenginliği ve sıhhatidir. Bilhassa Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyetinde para meseleleri gayet vazih, dakik ve mükemmel bir şekilde tahlil ve tasvir edilmiştir. Birçok fasılların nihayetine ilâve olunan muhtelif müelliflerden alınmış metin veya kısaltmalar kitabın kıymetini büsbütün arttırmaktadır.

Prof. Hâzım Âtıf Kuyucak'ı bu mükemmel eserle Türk iktisat âlemine yaptığı hizmetten dolayı tebrik etmek bir vazifedir. Müteakip ciltlerin de bir an evvel intişar sahasına vaz'ı hususuna himmet etmesini müelliften ayrıca rica edeceğiz.

Para ve kredi sahasında mühim bir boşluğu dolduran bu eserin yalnız talebeyi değil, pratisiyenleri de alâkadar edeceği ve geniş bir okuyucu kütesinin kitaptan hahişle istifade edeceği tabiidir.